

שני פתחים דרך המקרא לקח²⁹⁴, וענין²⁹⁵ סמך ורמז על השיהוי לקחו, והעיקר לכוונת השיהוי, וכמו שאמרו ז"ל²⁹⁶ חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ואח"כ מתפללין.

²⁹⁴ ויחיד

אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה.

כבר פירשה הרמב"ם ז"ל פירוש מרווח²⁹⁷ מאד בפתיחת פירוש המשנה שלו²⁹⁸ ועליו אין להוסיף²⁹⁹. נ"הג"ה, פי' הרמב"ם ז"ל בפתיחת פי' המשנה, הכוונה בבריאת כל מה שיש בתוך העולם הזה ההוה והנפסד הוא האיש השלם הכולל החכמה והמעשה, ועל זה אמרו "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" כלומר, האדם השלם בחכמה ובמעשה, ע"כ. ומפני שהאדם הבינוני הוא ארבע אמות כמו שנאמר³⁰¹ שבו איש תחתיו, כתחתיו, ומכאן לארבע אמות ליוצא חוץ לתחום³⁰² קראו "ארבע אמות של הלכה".

[י, ב] אמר ר' יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר³⁰³ ורגליהם רגל ישרה.

שאלני אחד מן החולקים על אומתנו: מה צורך בכיוון הרגלים אצל התפלה, ומה הראיה למתפלל בהיות המרכבה ישרה³⁰⁴.

זאת היתה תשובתי לו, כי זה לשתי פנות³⁰⁵ גדולות. האחת כי נבראו באדם איברים שהן כליים³⁰⁶ שבהם ישתמש להשיג הנאות והרצון, ולהרחיק מן הנזק, והם הידים והרגלים, בידים יפעיל ויקרב הנאות וירחיק הנזק ויתחזק בהם לעמוד בפני האויב במלחמות ודומיהן, ויתר מהם הרגלים ששיגי בהם אל רצונו בריחוק מקום בזמן מעט, ויברח מן הנזקים שאין בהם³⁰⁷ תחבולה להצלתן, והמתפלל לא תתכן התפלה עד שיקדים לנפשו שהצלתו ונזקו והנאות לו והפכו, אין לו בהם תחבולה בהשגתם או

294 כלומר, שנאמר לשמור מזויות פתחי (ראה הע' 288) ו"פתחי" משמע שני פתחים.

295 "וענין" — י"ג: וכעין.

296 להלן ל ב.

297 י"ג: מחזור.

298 הקדמה לפירוש המשנה לרמב"ם (בש"ס ווילנא אחרי מס' ברכות עמ' נה).

299 בכמה כ"י נוסף: וממנו אין לגרוע.

300 הוספתי ע"פ כמה כ"י.

301 שמות טז כט.

302 עירובין מח א.

303 יחזקאל א ז.

304 כלומר, מה הראיה מזה שהמרכבה היתה ישרה שגם המתפלל צריך שיכוין את רגליו. י"ג: ומה הראיה מחיות המרכבה למתפלל.

305 פינות = סיבות.

306 כלומר, שיש להם תכונת כלי. בהרבה כ"י הגירסא: איברים שהן כלים להשיג בהם הרצון והנאות.

307 י"ג: שאיז לו.

בברייחא מהם זולתי אם [יעזרנו]³⁰⁸ האל יתברך, והכל תלוי ברצונו יתברך.

וכדי לישב הדעת הזה ולקבוע בנפשו זאת התכונה, צריך בעת התפילה לכוין את רגליו לרמוז שרגליו אסורות ונסתלקה מהם התנועה לברוח מנוקיו ולא להשיג אל חפציו בלתי אם יעזרנו יתברך, וככה הידים, וכמו שאמרנו³⁰⁹ פלוני³¹⁰ בעידן ריתחא³¹¹ פכר ידיה וצלי. וכן הנהוג באומות בחוקי המתחנן אל אדוניו, מכוי ידיו ומתחנן, בכוונה הזו מתכוונים³¹², שמראה עצמו כאילו ידיו³¹³ אסורות ואין לו עזר בלתי אם ישיג רצונו³¹⁴. ומפני שהרגלים נעזר בהם יותר בברוח מן הנזק וברדוף אחר הנאות, הצריכו לכויין אותם בשעת התפלה, ולכוונה הזו שאמרתי.

עוד פנה אחרת, שהמין האנושי הכוונה בברייאתו להכיר בוראו יתברך ולרוממו ולהודות לו שהוא יתברך בראו יש מאין גמור לעמוד לפניו ולשרתו ולשמור דרך מצותיו, סוף דבר הוא מלאך מושם בארץ ברצון בוראו ית' כמו המלאכים העליונים שהם שכלים נפרדים³¹⁵, ולובש מלאכות לעבוד ולהכיר בוראו יתברך, וככה יקרא העובד השלם, כאמרנו³¹⁶ כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, וככה בדברי רבותי ז"ל באמרם³¹⁷: אמרו לו מלאכי השרת, ואמרנו³¹⁸: מאן מלאכי השרת רבנן.

ודע כי מלת רגל משותף³¹⁹, הוא שם לכלי התנועה: על בוהן רגלו³²⁰, מעל רגלו³²¹, והוא שם לסיבה: לרגל המלאכה³²², ויברך ה' אותך לרגלי³²³, ומזה: ורגליהם רגל ישרה³²⁴, כלומר, שסיבותיהן ישרות מתמידות לא יסבו³²⁵ מפני שאינן בעלי תאוה תטה³²⁶ אותם ותמשיכם אל יציאה מן האמת.

- 308 הוספתי ע"פ רוב הכ"י.
 309 שבת י א.
 310 לפנינו: רבא.
 311 כ"ה גם ברי"ף שם, לפנינו ליתא: "בעידן ריתחא".
 312 י"ג: לכוונה שאמרנו.
 313 י"ג: כאילו עצמו וידיו ורגליו.
 314 של אדוניו. י"ג: בלתי אם ישיג אדוניו.
 315 השווה דברי רבינו להלן נדרים לט ב: כי הוא באמת החלק הנבחר... ונברא בעולם השפל מכיר עובד לפניו יתברך, מלאך גופני כמלאכי עליון מלאכים מופרדים.
 316 מלאכי ב ז.
 317 נדרים כ א, ושם: סחו לי מלאכי השרת.
 318 שם ע"ב.
 319 לכמה כוונות.
 320 ויקרא ח כג.
 321 דברים כה ט.
 322 בראשית לג יד, שפירושו לסיבת המלאכה.
 323 שם ל ל. שפירושו לסיבתי, בגללי. והשווה דברי רבינו להלן במס' תענית י א (עמ' ע) חולין ס א (עמ' קכח) וצא א (עמ' קלו).
 324 הנזכר בגמ' כאן.
 325 י"ג: לא יסבו בלכתן, ע"פ יחזקאל א י.
 326 כלומר, אינן בעלי תאוה שתטה אותם וכו'.

וככה המתפלל בעת עמדו לפני ה' יתברך צריך לכוין דעותיו ולהישירם אל עבודתו יתברך, ולעזוב דרכו ומחשבתו, ויכוין לבו וסבותיו לרצון לו יתברך, להעיר³²⁷ כי כל מעשינו כאכילה והשינה והפעולות הכל כולל כדי שתהינה סיבות לקיום הגוף, וקיום הגוף להיות סיבה לעבוד אותו ולשרת אותו³²⁸. ולכונה הזו גם כן יתחייב לכוין רגליו שהם רמז לסיבות, להעיר³²⁷ שסיבותיו ישרות ומתכוונות לעבודתו אשר נברא לכך, והוא בשירותיו ועבודתו ישר, מתדמה להיות למרכבה³²⁹ שסיבותיהם ישרות מתמידות, דכתיב ורגליהם רגל ישרה.

³²⁷ להעיר

מאי דכתיב³³⁰ לא תאכלו על הדם, לא תאכלו קודם³³¹ שתתפללו על דמכם.

גם זו משאלותיו³³², מה תועלת להקדים התפלה לאכילה, ומה הראיה מ"לא תאכלו על הדם" להקדמה³³³, ואין הכוונה בזה הפסוק רק שלא יאכל הדם³³⁴. וזו היתה תשובתי: אין הכוונה במצוה זו למניעת אכילת הדם כי לא נאמר לא תאכלו הדם, רק "על הדם", והוא כולל לענינים רבים³³⁵. הראשונה שלא יאכל סביבות הדם, וכמו שכתב הרב³³⁶ שהיתה לראשונים עבודה בכך כדי למשוך אליהם הרוחות כפי דעותיהם המופסדות. והשנית מניעה לכל הדיינין שלא יאכלו בשעה שדנין דיני נפשות³³⁷, וככה³³⁸ שלא יאכל עד שיתפלל על דמו, ר"ל שהאדם נברא לעבוד בוראו ולהודות לפניו שהוא בראו, ואילו לא התפלל והודה לפניו בכל יום נמצא חוטא על דמו שגורם מיתתו, שאם אינו משלים חוק כוונת בריאתו, אינו מן הראויים להמשיך אליהם החיים ולהשלים חוק כוונת בריאתם. והאכילה והשתייה כבר ידעת סיבותיהם שהם סיבות להטריד המחשבות ולבטלם מחיובם בשכרות וגסות האכילה, ואם לא יקדים התפילה³³⁹ תטרידנו מהתפלל על נפשו ומלהשלים חוק חיובו בהודאת הבורא יתברך. גם כשהוא מתפלל

327 י"ג: להעיר.

328 י"ג: בשמו.

329 י"ג: כמרכבה.

330 ויקרא יט כו.

331 י"ג: עד.

332 ראה לעיל בענין הקודם שהוא תשובה לשאלת אחד מן החולקים על אומתנו.

333 י"ג: להקדמת התפלה.

334 י"ג: ואין הכוונה במצוה זו ר"ל בלא תאכלו על הדם רק שלא יאכל הדם.

335 בכמה כ"י נוסף: ולמניעות רבות.

336 כנראה כוונתו לרמב"ן בפי' התורה ויקרא שם: "ועל דרך הפשט הוא מין ממיני הכישוף או הקסמים, והיו שופכים הדם ומאספים אותו בגומא והשדים מתקבצים שם כפי דעתם ואוכלים על שולחנם להגיד להם העתידות". י"ג: הר"ם, ואמנם פי' זה של הרמב"ן מקורו במורה נבוכים לרמב"ם ח"ג פמ"ו.

337 סנהדרין סג א. ועיי"ש שמנו עוד כמה איסורים הכלולים בלאו זה.

338 משמע מלשון זו שגם איסור זה מן התורה, וכן משמע בספר החינוך מצוה רמח, ועיי"ש במנחת חינוך אות ה.

339 י"ג: ואם יקדים האכילה.